

փափագողը կրնան Հարնաքի այս մասին գրութիւնները աչքէ անցնել: Կայ և այլ կտակ մը Աբրահամու, Խահակայ և Յակորայ՝ որուն արարքերէն թարգմանութիւնն ալ կը գտնուի:

Սուր Գրքին մէջ կը գտնենք տեղեր՝ ուր Աստուած կը կոչուի սոսկ Աստուած Աբրահամու, ինչպէս նաև Աստուած Աբրահամու, Խահակայ և Յակորայ:

Չայս կը գտնենք լատին, մոզարապ, յոյն, և այլ արեւելեան ազգաց Մաշտոցներուն մէջ: Դիտելու արժանի է, որ երգմեկուցման, խնդրուածոց, մկրտութեան աղօթից մէջ ևս՝ արեւմտեան եկեղեցւոյ ծիսարանաց մէջ զործածուած է Աստուածն Աբրահամու. ահա օրինակ մը Գեղասեան ծիսարանէն. «Աստուած Աբրահամու, Աստուած Խահակայ, Աստուած Յակորայ, որ հրամայեցեր ցղիւն իսրաւ» «յիւի և զՇուշան փրկեցեր ի սուտ եղև» «բանէն». զքեզ աղաչեմ, զի զերծուցես «և զայս զաղախին քո և առաջնորդեսցես «զսա ի շնորհս մկրտութեան քո»: Մոզարապեանը ունի ասոր նման. «Տէր Աստուած հօրն մերոյ Աբրահամու և Աստուած Խահակայ, որ ասացեր զի բարին «արասցես մեզ, փրկես զմեզ ի ձեռաց «անօրէնութեան մերոյ», և այլն: Ընդհանրապէս արեւելեան ծիսարանները կը գործածեն Մաշտոցի մէջ թաղման հանդիսաւորութեանց միջոց, մաղթելով քրիստոնեայ հոգւոյն՝ որ հանգչի ի զոգն Աբրահամու:

Անյիշատակ ժամանակէ նահապետիս ընծայուած է եկեղեցւոյ մէջ՝ իրեն մասնաւոր պաշտամունք մը: Դեռ եօթներորդ դարուն կար Երուսաղէմ Գողգոթայի եկեղեցւոյն մէջ Աբրահամու սեղանը, որուն վրայ ուղեց զոհել զԽահակ, և Միւլքի սեղեկինը՝ ուր մատոյց իր պատարագը: Սիւլիա չորրորդ դարուն կ'ըսէ, որ Քարբի մէջ կը գտնուէր Ս. Աբրահամու նուիրուած եկեղեցի մը: Եւսեբիոս և Սոզոմենոս կը պատմեն, որ Մամբրէի ձորը կ'երթային Աբրահամու ուխտի համար հրեայք, քրիստոնեայք և հեթանոսք: Իններորդ դարուն Լատին եկեղեցւոյ մէջ կը յիշուի

իւր տօնը վկայարանութեանց մէջ Հոկտեմբեր իննին. նոյնպէս արեւելեան եկեղեցիները կը տօնէին Սուր Նախահարց հետ նաև զԱբրահամ, ինչպէս կը գտնենք մեր տօնացոյցներուն մէջ ալ: Ղպտի եկեղեցին կը տօնախմբէ սեպտեմբեր 21ին և օգոստոս 18ին, իսկ ասորականը Յունուար 20ին:

Ո. Կ.

1620ԻԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՀԱՅԵՐԵՆ ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ

ՇԱՊՈՒՀ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻՈՑ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(ա. Էմիւսէ 1621)

(Շար. տես Բզմ. 1922. էջ 179)

10. գուն

Եւ ասէ. «Հեծիր, որդեակ Դերէն, ինչի՞ գուն ես»: Եւ ասէ Դերէնն ցհայր իւր. Լուր, իշխան, զարմացեալ եմ թէ... (էջ 63):

Պատասխանէն կ'երևի որ գուն (կամ թերևս իգուն, եթէ կարդանք ինչ իգուն) կը նշանակէ «զարմացած, շփոթուած, ապշած»: Կայ և պրս. گونگ gung «համոր», որ կրնայ նոյնպէս յարմարել տեղին:

11. դարպասցի

Եւ մտեալ ի (յ)արքունիս իւր... զարհուրեցաւ և կանչեալ ահեղ՝ մինչև ամենայն դարպասցիքն զարհուրեցան (էջ 32): Կը նշանակէ «պալատական, դարպասին մէջ բնակողները»:

12. դերի

Ու հայր նորա Սահակ կոչեաց մանկան անունն Դերէն, որ կոչի որդի վանաց (էջ 38): Ասոր հետ հմտ. Թովմա Արծր.

Ե. Յ(տպ. Պետերբ. էջ 280) համապատասխան հատուածը. «Իշխանն Գրիգոր՝ անուանեալն Դերանիկ, որ Թարգմանի ուխտիւք խնդրեալ ի Տեառնէ»:

Երկու հեղինակներու այս ստուգարանական քաջատրուածիւնը կը ցուցնէ որ հայոց մէջ կար դեր- ձեռով բառ մը «վանք կամ խուտ» նշանակութեամբ: ՆՀԲ կը համարէ «տէրունի կամ համառոտեալն բառիս անդրանիկ». Հիւնքեարպէյէնտեան (Ստուգ. Բառ.) կը կցէ պրս. Թէրանի «նոր պտուղ»: Այս երկուքն ալ անյարմար են. աւելի լաւ է հրատարակչին համառոտութիւնը արդի գաւառական դերի ձեռն Դեռ: Այս բառը կը գտնենք Ախալ-ցըրիս, Բարեբէր, Կարին, և կը նշանակէ «գիւղական տօնախմբութիւն, հանդէս՝ խաղերով ու պարերով, ուխտագնացութեան կամ տօնական օրերու ժամանակ. տնկ. փանայիր». նոյնը Բիւթանիոյ բարբառով դարձած է «տեսակ մը պար»: Բայց աւելի լաւ է Մշոյ բարբառով դերինակ. համտ. վարդապետին Ս. Կարապետ պիտի երբեք դերինակ չընելու. Ս. Կարապետի դերինակը փաստոր անցաւ:

13. զանազան

Այս հետաքրքրական բառը քանի մը անգամ գործածուած է Շապուհի մէջ, զանազան ձևերով.

1. Իսկ Դերէն առ զձիս և զանաճառս զօրացն Մահմետի և զբազումս ի նոցանէ կոտորեալ և դարձաւ մեծաւ յաղթութեամբ (էջ 50):

2. Ի աւարէն որ առին և զընհ և զաղաւարտս ի ամենայն զանաճառս ալ-ազգեացն (էջ 62):

3. Եւ նա յորժամ լսեց՝ ձի ուզեց և զրահ և սաղաւարտ, իսկ այլքն զարմանային և ասէին. Ի՛շխան, որդին քո է. զիմրդ խնդրես զանաճառս պատերազմի (էջ 63):

4. Դուք յորժամ լսեցիք զգալն իմ առ ձեզ՝ ձի ուզեցիք և զանոյճառ (էջ 63):
Կան նաև բառիս կրկին բայական ձևերը:

5. Ընտրեցէք ազատաց քոց սուսերս և ուռմրս և զընհս և սաղաւարտս... և սպա հազան և զանաճառսեցին ինքն և ազատք իւր (էջ 59):

6. Եւ կոչեաց ամիրայն զիշխանն Աշոտ և զազատքն նորա և զանաճառսեցոյց զնոսա: Եւ ասէ ամիրայն. Լո՛ւր, իշխան Աշոտ, եթէ յաղթես... (էջ 60):

Այս բոլոր օրինակներէն կ'երևի որ բառին ուղիղ ձևն է զանաճառ «զէնք ու զրահ» նշանակութեամբ. ասկէ կազմուած են զանաճառեջ «զինաւորուի», զանաճառսեցոյցանէ «զէնք ու զրահ հագցնել»: Առաջին օրինակին մէջ զանաճառս հայացական է, բայց զնախդրն ստացած չէ. առաջին բաղաձայնը չենք կրնար համարել նախդիր, որովհետև բայական ձևերն ալ ունին նոյն զ ձայնը: Երկրորդին և չորրորդին մէջ (զանաճառ, զանոյճառ) պէտք է տեսնել զըշազրական սխալներ՝ որոնք իրար կը հերքեն:

Կազմութեան կողմէ զարմանալի է բառս. վերջին մասը անշուշտ ունա բառն է, որ Սիկեդարէն ալ ծանօթ է մեզի «ձիու զարդ, սպաս, հանդերձանք» իմաստով. բայց Բնչ է զան-

14. զիրիթ

Առեալ Թագաւորն զսուրբ խաչն զերթ ունէր ի ձեռին և հարեալ զՆուրն երիցս անգամ և հանեալ զխաչն կանգնեաց ընդդէմ նաւերուն (էջ 23):

Այսպայ բառ է. հրատարակիչը կ'ուզէ ուղղել զոր. (իրը թէ զոր ունէր ի ձեռին). բայց կրնա՞ր զրիչը այսքան հաւարակ բառ մը այսքան կոպիտ կերպով աղաւաղել:

15. զիրիլ

Եւ զէմ եղեալ երթեալ ի վերայ Դարբանդին... և առեալ զքաղաքն Դարբանդ, և ել պատերազմ և առեալ զամրոցն որ ի վերայ դրանն Ալանաց, և առեալ զնա զիրեաց ի վերայ նորա անառիկ երկաթակապ դրանն (էջ 18):

Բառս այլուստ ծանօթ չէ ինձ. հրա-

տարակիչը կը համարի աղաւաղուած բառ.
Թեմէս ըլլայ տիրեաց?

16. գրաւի

Իւ նա յորժամ լսեց՝ ձի ուզեց և զբահ
և սաղաւարտ (էջ 63):

Հրատարակիչը կ'ուզէ գրահ: Անշուշտ
իրաւացի է, որովհետեւ քահ կամ գրահ
ձև մը չկրցայ գտնել ոչ բարբառներու,
ոչ թուրքերէնի և ոչ ալ պարսկերէնի մէջ:

17. Թորսյ

Ձեռք արանց պատերազմողաց թուլաս-
ցին և աղեղունը նոցա փշրեցին. զէնք
թորայ մի կարասցեն տալ խոց թշնամեաց
ըոց և երկվարք զօրացդ խրթնացեն (էջ
27):

Թորայ բառը այլուստ բոլորովին անծա-
նօթ է. հրատարակիչը Ոսկեփորիկի հա-
մապատասխան հատուածին մէջ գտնելով
«զէնք ձեր», վերի ձեն ալ կը օրբազրէ
զէնք զօրաց¹:

18. Ժամակ

Այս բառին վրայ բաւական խօսած ենք
արդէն այլուր (տես իմ Հայերէն նոր բա-
ռեր՝ հին մատենագրութեան մէջ, Վենետիկ
1913, էջ 92): Բոլորի ամփոփումն այն
է՝ որ ժամակ «զեղ, զարդ» բառ մը
չկայ հայերէնի մէջ, այլ այդպէս գրուած
ձևերը ձեռագրական սխալներ են, որ
պէտք է կարգաւ ժամանակ:

Ըսածներս հաստատուելու համար գտած
եմ նաև նոր օրինակ մը՝ Ոսկեփորիկի
Յովհաննու մեկնութեան մէջ (տպ. Պօլիս
1717). հտ. Բ. գլուխ 12, էջ 626 Բ.
«ի ժամակս հնձոցն» ուր քաղում թուեցի
տապն, ոչ ի տան նստիմք, այլ և ի
զոեհն ճեպով ընթանալմք»: Հոս ժամակ
բառը պարզապէս տպագրական սխալ մ'է
միայն և պէտք է կարգաւ ժամանակ:

Յն. Ծրձ «զեղ» բառը շփոթելով սո-
վորական Ծրձ «ժամ» բառին հետ՝ հյ.
ժամանակ թարգմանելու սխալ մ'է նաև
Պտմ. Աղբառ. 99 այն հատուածը, ուր
Դարեհի հազուստը նկարագրելով կ'ըսուի.
«Էր յղկեալ կազմ կերպարանացն ձև և
ի միջի ժամանակքն անցեալը»:

Վերջապէս Շապուհ Բագրատունեայն
ձեռագիրն ալ ունի նման օրինակ մը.
«Տէր, ընկալ զմանուկս զայս ի գրկաց
իմոց, որպէս զլիամուէլ ի հին ժամակին»
(էջ 38), ուր ժամակ պէտք է ուղղել ժա-
մանակ:

19. Խաղաւոր

Յորժամ առաւօտ լինէր՝ զային սովո-
րականքն փողահարքն և գնահարքն (կար-
գալ քնարահարքն կամ վնահարքն) և տա-
ւեղահարքն և խաղաբարիքն, կաքաւէին
առաջի նորա (էջ 40):

Կը նշանակէ «պարող, կաքաւող, խա-
ղացող», կազմուած խաղ բառին ժողովրդ-
ական «պար» նշանակութենէն:

20. Խուսաւա

Եղիցի իմայէլն այս յապգ մեծ և ձեռն
նորա ի վերայ թշնամեաց իւրոց, որպէս
զաւազանն խոստաւ. արք սորա՝ տէրք, և
կանայք սորա՝ տիկնայք, և զպարարտու-
թիւն (յ)երկրի՝ կերիցես (էջ 27):

Բառս այլուստ անծանօթ է. ըստ հա-
մեմատութեան հրատարակչին՝ Ոսկեփորի-
կի մէջ նոյն հատուածին ընթերցուածն է
խաւաւաւ, որ նոյնպէս իմաստ չունի.
իմայէլի համար ըսուած խօսքերը կը
գտնուին Խնն. Ժգ. 12, Ժէ. 20, Իա 13,
որոնց մէջ սակայն «խոստաւ զաւազանը»
ակնարկող բառ չկայ²:

(Շարունակելի)

Հ. ԱՃԱՌԵԱՆ

1. Զէ կարելի ուղղել պարզօրէն դորայ (ստոր գէնքը),
Ծ. Խ.

2. Մեզ համար տարակոյս չի վերցնել որ պէտք է
ուղղել խոստաւ:
Ծ. Խ.